

Arbetarlitteraturen och klassamhället

Magnus Nilsson

Katalys publikationer

No1: Välfärden är vinsten
No2: Svar på tal om vinster i välfärden
No3: Vilken arbetsmarknad ska vi ha?
No4: Slaget om den likvärdiga skolan
No5: Hälften kvar och hela framtiden
No6: "Jag tar värktabletter men det hjälper inte"
No7: Vägen till en likvärdig skola
No8: Fallet järnvägen
No9: Björklundeffekten
No10: Åtstrammingsdoktrinen
No11: En röst på SD är en röst på högern
No12: Mest åt de rika
No13: Färre lärare ger vinsten!
No14: Ordens makt i politiken
No15: Handbok för en ny kulturminister
No16: Städhjälp och bartender för alla?
No17: Förklaringar till SD:s framgång
No18: Utan segel i vänstervinden – eftervalsanalys
No19: I frihandelns goda namn
No20: Från massarbetslöshet till full sysselsättning
No21: Vägen till en likvärdig skola – skolpolitisk årsbok 2015
No22: Jämlikhet är lösningen!
No23: En för alla, alla för vem?
No24: Måste vi jobba 8 timmar per dag?
No25: Kapitalet i tjugoförsta århundradet
No26: Piketty på tre röda
No27: Porten kallas trång
No28: Partierna och jämlikheten
No29: Anställningsformer i Sverige
No30: Med låg kvalitet som affärsidé
No31: Den blåbruna röran
No32: Spagat över väljarkåren
No33: I skuggan av TTIP: Ceta
No34: Postkapitalism: Vår gemensamma framtid
No35: Massivt stöd för jämlikhetspolitik
No36: Pensionssveket
No37: Med integrationen som murbräcka
No38: Finansialiseringen av Sverige: på väg mot nästa kris?
No39: Sänkta löner funkar inte

No 40: Klass, identitet och politisk mobilisering

No 41: Arbetarlitteraturen och klassamhället

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Katalys är ett oberoende fackligt idéinstitut som bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning. Våra verksamhetsområden är välfärd, samhällsekonomi, arbetsmarknad och fördelningsfrågor. Vår uppgift är att generera kunskap och perspektiv som kommer såväl den politiska debatten som fackföreningsrörelsen och dess företrädare på lokal, regional och central nivå till gagn. Men vår uppgift är även att driva den politiska debatten framåt i dessa frågor, med egna analyser och förslag grundade i fackliga perspektiv. Vi står på två ben – idéutveckling och politisk påverkan. Värderingsmässigt står vi på LO-medlemmarnas sida.

Katalys tror inte att ökade samhällsklyftor är en naturlig eller opåverkbar följd av en globaliserad värld. Vi ställer inte upp på resonemang om att bara för att det går att skapa en marknad av något som vi äger gemensamt, så ska den marknaden skapas. Vi ser att det finns konstruktiva vägar framåt för den svenska arbetsmarknaden och att de principer som en gång formade arbetsmarknaden är relevanta även i framtiden. Vi vill bidra till att den generella välfärden och trygghetssystem säkras och utvecklas. Katalys – Institut för facklig idéutveckling startades på initiativ av 6F – fackförbund i samverkan. 6F utgörs av LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och Seko.

Magnus Nilsson är litteraturvetare och professor vid Malmö högskola.

Teckningarna på sidan 13 publiceras med tillstånd av Hanna Petersson.

Grafisk form och sättning: Petter Evertsén & Jesper Weithz/Revoluform

Besök vår hemsida: www.katalys.org

Sammanfattning

I denna rapport analyseras grunddragen i den bild som ges av det samtida svenska klassamhället i arbetsskildrande arbetarlitteratur. Dessutom diskuteras hur denna litteratur kan utgöra underlag för klasspolitik.

En slutsats är att arbetarförfattarna är bra på att följa med i klassamhällets förvandlingar – exempelvis att industriarbetarklassen blir mindre och mindre medan allt fler arbetar inom service, vård och omsorg – och att deras verk därför kan hjälpa oss att uppdatera vår syn på arbetarklassen och att skapa ett modernt klassmedvetande.

En annan slutsats är att det tycks vara lättare att skildra och kritisera det svenska klassamhället och de orättvisor som präglar detta samhälle i litteraturen än på andra samhällsarenor.

Avslutningsvis framförs åsikten att arbetarrörelsen borde göra mer för att stärka den svenska arbetarlitteraturen.

Innehåll

Förord	6
1. Inledning	8
2. Det nya klassamhället i Sverige	9
3. Det nya klassamhället i arbetarlitteraturen	10
4. Arbetarförfattarnas kritik av klassamhället	13
5. Arbetarlitteratur som ideologikritik	17
6. Individ och klass i arbetarlitteraturen	19
7. Arbetarlitteraturen och klasskampen	21
Litteratur	24
Skönlitteratur	24
Tidigare publicerad forskning på vilken artikeln bygger	25
Noter	26

Klassamhällets återkomst och behovet av en ny analys

Sedan 1980-talets mitt har de varit försvunna. Men det 21:a århundradet har inletts med klassernas och klassamhällets återkomst i den politiska diskussionen.

Den vilda, nyliberala kapitalism som kraschade 2008 visade på kapitallets hänsynslösa makt och en skriande ojämlikhet. De oinbjudna och uteslutna politiska protester återinförde ordet "arbetarklass" i ett bekymrat borgerligt språkbruk. I de senaste politiska valen i Storbritannien, Frankrike och USA har arbetarklassen och dess röster plötsligt kommit att ställa sig i centrum för den politiska debatten. "Populism" blev plötsligt det fulaste ord liberala förståsigpåare kunde tänka sig.

Det är just här, i skarven mellan kapitalets revansch – för 1900-talets demokratisering, sociala rättigheter och ekonomiska utjämning – och olika former av ett begynnande folkligt uppror, som Katalys publicerar den här serien kritiska analyser av dagens svenska klassamhälle.

Under lång tid har det saknats en uppdaterad klassanalys av Sverige. År 1972 gjorde Göran Therborn den första moderna klassanalysen av Sverige, publicerad i tidskriften Zenit. Den följdes upp av en omarbetad och kraftigt utvecklad upplaga 1982, *Klasstrukturen i Sverige 1930–80* (1981). På uppmaning av sociologen Erik Olin Wright gjorde Göran Ahrne tillsammans med Hedvig Ekerwald och Håkon Leiufrud en ny klasstudie i mitten av 1980-talet: *Klassamhällets förändring* (Arkiv förlag, 1985). Dessa tre skrifter var i första hand kartor över rådande och potentiella samhällskrafter. Klassamhällets ojämlikhet togs på den tiden som självklar. Göran Therborn publicerade sedan 1989 ett arbete om borgarklassens uppkomst i Sverige, tillsammans med en analys av den moderna svenska statens framväxt, *Borgarklass och byråkrati i Sverige*. På senare tid har han ägnat en hel bok åt ojämlikheten i *Ojämlikhet dödar* (2015).

Det var i samband med ett seminarium om den sistnämnda boken på bokmässan i Göteborg 2016 som frågan restes om en ny klassanalys. På det fackliga idéinstitutet Katalys hade tankarna kring hur detta skulle åstadkommas funnits sedan starten 2012. På Marx-dagarna i Stockholm i november 2016 talade Göran Therborn om klassanalys och intresset visade sig närmast överväldigande. En lista skickades runt för intresserade att bidra och följa arbetet med en ny klassanalys av Sverige. I anslutning till Socialistiskt Forum i Stockholm hade vi ett första gemensamt sammanträde och Katalys gav Göran Therborn uppdraget att tillsammans med Katalys kansli leda det arbete som nu resulterat i en rapportserie var den rapport du nu håller i din hand, ingår.

Resultatet blev början på en rörelse bland klassintresserade forskare och intellektuella. Ett trettiotal skribenter har medverkat. Tre större seminarier har genomförts, det första i Stockholm och de två följande på LO:s folkhögskola Runö i Åkersberga. De enskilda rapporterna har utvärderats och kommenterats av en redaktionskommitté bestående

» **UNDER LÅNG TID
HAR DET SAKNATS EN
UPPDATERAD KLASS-
ANALYS AV SVERIGE**

» RESULTATET ÄR EN
UNIK RAPPORTSERIE
OM DET SVENSKA
KLASSAMHÄLLET

av Göran Therborn, Daniel Suhonen, Åsa Odin Ekman, Sven E Hort, Niels Stöber och Enna Gerin. I huvudsak har respektive rapportförfattare ägnat sig åt sina special- och intresseområden. För några teman har vi sökt upp författare. Resultatet är en unik rapportserie om det svenska klassamhället i det 21:a århundradet.

När de senaste klassanalyserna gjordes i början på 1980-talet var Sverige som minst ojämnt och löntagarnas ställning på arbetsplatserna och arbetsmarknaden som starkast. Full sysselsättning rådde. Välfärdsstaten var för alla och ägdes av medborgarna. Könshållandena höll på att förändras i mer jämställd riktning, i sex- och familjeliv liksom i arbetslivet. Arbetarrörelsens partier samlade den stora majoriteten av lönearbetarnas röster och den främlingsfientliga extremhögern fanns ännu inte på kartan.

Allt detta och mer till har förändrats sedan dess. *Finansifieringen* av ekonomin har skärpt kapitalets makt över företag och arbete, samt ökat inkomstklyftorna. Den hemmagjorda kraschen på 1990-talet gjorde slut på den fulla sysselsättningen. Den offentliga sektorn har gjorts om till en skattebetald vinstmarknad, och landet till ett skatteparadis för miljardärer.

Arbetarrörelsens krav på trygghet och jämlikhet har vänts till en verklighet av växande otrygghet och ojämlikhet. Det gamla landet med stor utvandring har blivit ett med stor invandring, och med det har politiken fått en ny dimension. Dessa och andra förändringar, deras orsaker, innebörd och konsekvenser, är kärnan i de rapporter som utgör denna klassanalys.

Vår förhoppning är att dessa rapporter och projektets sammanfattande analys ska stimulera en vitaliserad samhällsdebatt som inte stannar vid att beskriva dagens klyftor och existerande ojämlikheter, utan också kan inspirera till handling att i grunden förändra dem.

Göran Therborn & Daniel Suhonen

KAPITEL 1.

Inledning

» KANSKE ÄR DET
INTE UPPENBART
FÖR ALLA OCH ENVAR
HUR EN TEXT OM
ARBETARLITTERATUR
KAN BIDRA TILL
ANALYSEN AV
DET SVENSKA
KLASSAMHÄLLET

Kanske är det inte uppenbart för alla och envar hur en text om arbetarlitteratur kan bidra till analysen av det svenska klassamhället. Faktum är dock att åtminstone den marxistiska klassanalysen redan från början – när den bedrevs av Marx själv – gått hand i hand med ett starkt intresse för skönlitteraturen. Detta har framhållits av Oxfordprofessorn Siegbert Salomon Praver i boken *Karl Marx and World Literature* från 1976. Han visar bland annat att man i de anteckningar som Marx gjorde i samband med sina nationalekonomiska studier hittar otaliga referenser till skönlitteratur och att han i verk som *Grundrisse* och *Till kritiken av den politiska ekonomin* använder litterära verk som källor till kunskap om såväl människors tankar och åsikter som ekonomiska förhållanden.¹ Marx betraktade dock skönlitteraturen som en mycket speciell källa. Enligt Praver såg han den främst som en av de verksamheter genom vilka människan förändrar och skapar både sig själv och sin värld.² Till denna människoskapade värld hör klasserna. En av Marx grundtankar är ju att människorna skapar historien, inklusive de ekonomiska relationer och processer som konstituerar klasserna. Marx betonar också att fenomenet klass har en dimension som är starkt subjektiv eller kulturell. I *Filosofins elände* skriver han att "massan av befolkningen" förvandlats till arbetare med gemensamma intressen som därmed utgör en klass, men att de ännu inte konstituerat sig "som klass för sig själv" genom att utveckla något politiskt medvetande om dessa intressen.³ Hur människor förstår samhället påverkar alltså hur de identifierar sig klassmässigt och hur de agerar klasspolitiskt, och det är bland annat arbetarlitteraturens påverkan på denna förståelse som gör den intressant i en klassanalys.

Nedan kommer jag att visa grunddragen i den bild som ges av det samtida svenska klassamhället i arbetarlitteraturen och diskutera hur denna litteratur kan utgöra underlag för klasspolitik. Jag gör inga anspråk på fullständighet, men har försökt göra ett representativt urval. Ett av mina urvalskriterier har varit att bara ta upp skönlitteratur (romaner, noveller, dikter och tecknade serier). Andra medier och genrer – exempelvis reportage, filmer och lätttexter – har av utrymmes- och tidsskäl valts bort. Vidare har jag valt att bara behandla arbetarlitteratur som explicit skildrar det samtida arbetslivet och som diskuterar och kritiserar de klassorättvisor som förekommer där.

KAPITEL 2.

Det nya klassamhället i Sverige

Det svenska klassamhället är under förändring. Att beskriva denna förändring är ett av huvudsyftena med det klassanalysprojekt i vilket denna text ingår. I väntan på att det ska bli färdigt har jag valt att luta mig mot den väldigt begränsade klassanalys som genomfördes av tidskriften *Clarté* 2015.⁴

Enligt denna analys har den svenska industriarbetarklassen sedan 1950-talet minskat i relativa tal, och sedan mitten av 1960-talet även i absoluta tal. År 1965 bestod den av drygt 1 100 000 personer, vilket motsvarade litet mer än en tredjedel av den förvärvsarbeteande befolkningen. 2012 hade den krympt till drygt 800 000 personer som utgjorde mindre än en femtedel av de förvärvsarbeteande. Några av de bakomliggande orsakerna till utvecklingen är stegrad produktivitet och förändringar i den globala arbetsdelningen. Samtidigt har antalet arbetare i Sverige ökat inom andra sektorer. Den så kallade reproduktionssektorn (enkelt uttryckt: vård, skola och omsorg) har exempelvis växt kraftigt från och med 1970-talet. Först ingick den nästan helt och hållet i den offentliga sektorn, men till följd av privatiseringarna sedan 1990-talet är i dag 28 procent av de som arbetar inom reproduktionssektorn privatanställda. Även tjänsteproduktionen har ökat. På senare år har det exempelvis skapats många nya jobb inom kategorin "köks- och restaurangbiträden, hotell- och kontorsstädare, kockar och kokerskor, hovmästare, servitörer och bartendrar". Dessutom arbetar allt fler inom cirkulationssektorn (handeln).

Dessa förändringar har bland annat bidragit till att den svenska arbetarklassen feminiserats. Inom reproduktionssektorn är nämligen 85 procent av arbetarna kvinnor och inom cirkulations- och tjänstesektorerna utgör de 63 respektive 51 procent. En annan förändring som inträffat under de senaste decennierna – men som inte beror på att jobben i tillverkningsindustrin blivit färre, utan huvudsakligen på ökad flyktinginvandring – är att arbetarklassens etniska sammansättning har förändrats. I dag har hela 30 procent av arbetarna i Sverige "utländsk bakgrund".

Ytterligare en viktig förändring av det svenska klassamhället under senare år, som dock inte tas upp till behandling i *Clarté*s klassanalys, är att förhållandena på arbetsmarknaden försämrats. Förändrad arbetsmarknadslagstiftning och en tilltagande "flexibilisering" av arbetslivet har till exempel lett till att allt fler arbetare är anställda via bemanningsföretag, eller att de har korta eller tillfälliga anställningar. Bland annat är var fjärde kvinna med arbetaryrke i dag tillfälligt anställd.⁵ Samtidigt har den fackliga anslutningsgraden bland arbetare sjunkit drastiskt. År 2017 var den i genomsnitt 63 procent och inom hotell- och restaurangbranschen var den så låg som 30 procent. Detta kan jämföras med rekordåret 1995 då 88 procent av de svenska arbetarna var fackanslutna.⁶ Sedan 1990-talet har också arbetslösheten varit högre än vad som var fallet under efterkrigsdecennierna.

» VAR FJÄRDE
KVINNA MED
ARBETARYRKE ÄR
I DAG TILLFÄLLIGT
ANSTÄLLD

KAPITEL 3.

Det nya klassamhället i arbetarlitteraturen

Trots att den svenska arbetarklassen genomgått stora förändringar är mitt intryck att de dominerande föreställningarna om den inte utvecklats särskilt mycket på senare år. Även om en hyfsat typisk arbetare i dag kan vara en tillfälligt anställd kvinna med utländsk bakgrund som arbetar i vården leder begreppet arbetare ofta tankarna till en ljushyad, manlig och fackansluten industriarbetare med tillsvidareanställning.

Arbetarförfattarna skildrar dock den samtida klassverkligheten. Ett uttryck för det är att de ofta riktar uppmärksamheten mot kvinnliga arbetare. Det senaste uppsvinget för arbetarlitteraturen inleddes för drygt tio år sedan med Susanna Alakoskis och Åsa Linderborgs stora framgångar bland både läsare och kritiker med romanerna *Svinalängorna* (2006) och *Mig äger ingen* (2007). Därefter har en lång rad kvinnliga arbetarförfattare publicerat verk som ofta skildrar kvinnors arbete. Till denna grupp hör bland andra Helene Rådberg, Jenny Wrangborg, Cecilia Persson, Sara Beischer, Maria Hamberg, Anneli Jordahl, Hanna Petersson, Marie Hållander, Daria Bogdanska och Anamarija Todorov. Även en stor andel av de arbetarförfattare som befinner sig i den litterära offentlighetens marginaler, eller som huvudsakligen är verksamma inom olika litterära motoffentligheter, är kvinnor. I de fyra antologier som Föreningen Arbetarskrivare gett ut sedan 2010 – *Skarpt läge* (2010), *Landet som sprängdes* (2012), *Det arbetande folket* (2014) och *Efter oss* (2016) – är exempelvis mer än en tredjedel av de medverkande författarna kvinnor. I tidigare arbetarlitteraturantologier såg könsfördelningen helt annorlunda ut. I *Ansikten* (1932) presenterade 16 män och en kvinna sig och sina författarskap, och i *Utsikter: 24 författare om arbetarlitteraturen* (1987) medverkade bara två kvinnor.

En ganska naturlig konsekvens av att kvinnorna utgör en stor andel av de samtida arbetarförfattarna är att arbetarlitteraturen i hög utsträckning handlar om kvinnodominerade yrken och arbetsplatser. Helene Rådbergs diktsamling *Det gula rummets små terapistucken* (2008), Sara Beischers roman *Jag ska egentligen inte jobba här* (2012), Cecilia Perssons experimentella rapportbok *Att bära sin egen kropp – en rapport* (2013), Marie Hållanders prosalyriska verk *Tjänster i hemmet* (2013), Marie Norins diktbok *II.05.05–14.10.17* (2015), och Anamarija Todorovs diktsamling *Fröken Forever* (2017) skildrar exempelvis författarnas erfarenheter av arbete inom den kvinnodominerade vård- och omsorgssektorn. Liknande erfarenheter ges också stort utrymme i antologin *Var ligger min arbetsplats i morgon?* (2013), vilket inte är särskilt förvånande med tanke på att den getts ut av fackförbundet Kommunal och att samtliga medverkande författare är medlemmar där. Bland annat skildras arbete inom hemtjänsten, på ett boende för ensamkommande flyktingbarn, på ett LSS-boende och på en långvårdsavdelning. Även i Föreningen Arbetarskrivares antologier hittar man många skildringar av arbete inom vård och omsorg, exempelvis på förskolor, i handikappomsorgen samt inom äldreården.

» **DET SENASTE UPPSVINGET FÖR ARBETARLITTERATUREN INLEDDES FÖR DRYGT TIO ÅR SEDAN MED SUSANNA ALAKOSKIS OCH ÅSA LINDERBORGS STORA FRAMGÅNGAR**

» NATURLIGTVIS ÄR
DET INTE HELLER SÅ
ATT KVINNOR
ENBART SKRIVER OM
KVINNODOMINERADE
YRKEN OCH
BRANSCHER

Arbetskrivarnas antologier vittnar dock om att det inte enbart är kvinnliga författare som skriver om vård och omsorg. Och även bland de mer etablerade arbetarförfattarna finns det män som beskriver sina erfarenheter från denna sektor. Som exempel kan man nämna Johan Jönson som i det lyriska verket *Efter arbetschema* (2006) bland annat skildrar arbete inom vården. Även Erik Löfvendahl har i ett flertal noveller som publicerats i olika tidskrifter skildrat just vårdarbete, och i diktboken *Hem för vård och boende* (2017) beskriver Freke Rähä sina erfarenheter av att arbeta på ett boende för ensamkommande flyktingbarn.

Naturligtvis är det inte heller så att kvinnor enbart skriver om kvinnodominerade yrken och branscher. Maria Hambergs roman *Drömfabriken* (2010) utspelar sig till exempel på en bilfabrik. Och även manliga arbetarförfattare skildrar så klart mer traditionella arbetaryrken. Som exempel kan man nämna David Ericsson, som i flera romaner och noveller skrivit om hur det är att arbeta som lastbilschaufför.

Dock är det uppenbart att de flesta av de samtida arbetarförfattarnas arbetsbildningar handlar om de sektorer där en allt större del av arbetarklassen arbetar. Förutom vård och omsorg ägnas exempelvis tjänstesektorn stor uppmärksamhet. Bland annat skildras restaurangbranschen i Jenny Wrangborgs diktsamling *Kallskänken* (2010), Henrik Johanssons roman *Av kött och blod* (2013) och Daria Bogdanskas seriealbum *Wage Slaves* (2016), medan städning bland annat beskrivs i Hanna Peterssons tecknade serie *Pigan* (2011). Däremot har det varit relativt få arbetarförfattare som skrivit om arbete i handeln. På senare tid har detta dock börjat att ändras. Emil Boss skildrar exempelvis i den kritikerhyllade diktboken *Acceleration* (2017) hur det är att arbeta på Systembolaget, och Erika Petersson skriver i *Drottningen i kassan* (2017) om sina erfarenheter av att arbeta i butik.

En sak som intressant nog inte får särskilt stor uppmärksamhet i arbetarlitteraturen är arbetarklassens förändrade etniska sammansättning. Det sammanhänger säkert med att endast ett fåtal arbetarförfattare har "utländsk bakgrund". Ett av de få undantagen är Hassan Loo Sattarvandi, som gett ut förtrostskildringarna *Still* (2008) och *Belägring* (2011). Han fokuserar dock inte på arbete, utan skildrar ungdomar i mångkulturella arbetarklassmiljöer med svag anknytning till arbetsmarknaden. Anamarija Todorov, som invandrat till Sverige från dåvarande Jugoslavien, har ett större fokus på arbetslivet, men ägnar i sina arbetarskildringar inte någon större uppmärksamhet åt frågor om migration och etnicitet. I den tecknade arbetarlitteraturen tematiseras däremot dessa frågor i relativt hög utsträckning. I *Wage Slaves* berättar Daria Bogdanska exempelvis om hur papperslösa arbetares utsatthet leder till att de blir föremål för brutal exploatering. Liknande förhållanden skildras också av Amalia Alvarez i *Fem papperslösa kvinnors historier* (2013). Den samtida arbetarförfattare som framför allt lyckats skapa uppmärksamhet åt det faktum att en allt större andel av den svenska arbetarklassen har utländsk bakgrund är emellertid Kristian Lundberg, som i romanen *Yarden* (2009) beskriver arbetsplatser där han är den ende infödde svensken.

Lundberg hör också till de arbetarförfattare som, inte minst i *Yarden*, uppmärksammat den nya, flexibla arbetsmarknaden med timanställningar, anställningar via bemanningsföretag etc. Samma fenomen

diskuteras också i exempelvis Wrangborgs, Norins och Todorovs lyrik. I Ericssons noveller och romaner om lastbilschaufförer tematiseras hur globalisering och avregleringar resulterar i såväl konkurrens från låglöneländer som inbrytningar i transportbranschen från den organiserade brottsligheten. Det kanske tydligaste exemplet hittar man i romanen *Taxfree* (2004), som närmast kan beskrivas som en facklig thriller i samtidsuropeisk miljö, och samma temata behandlas även i novellsamlingen *Vad skulle vi göra om vi inte var rädda?* (2015). Erfarenheter av arbetsmarknadens förslumning ges också stort utrymme i arbetarlitteraturen utanför det litterära livets centrum, exempelvis i Föreningen Arbetarskrivares antologier. Där uppmärksammas också ofta fenomenet arbetslöshet.

KAPITEL 4.

Arbetarförfattarnas kritik av klassamhället

Att många arbetarförfattare skriver om det samtida arbetslivet är i sig intressant. Just arbetet är nämligen inte något särskilt vanligt motiv i skönlitteraturen, inte ens i arbetarlitteraturen. Under det som brukar kallas arbetarlitteraturens guldålder på 1930-talet ägnades exempelvis ganska litet uppmärksamhet åt det samtida arbetslivet.

Att dagens arbetarförfattare skriver om arbetslivet skulle kunna bidra till att dess betydelse för människors livsvillkor och identiteter ges ökad uppmärksamhet. Och detta tycks faktiskt ofta vara ett av arbetarförfattarnas syften. I Sara Beischers *Jag ska egentligen inte jobba här* skildras exempelvis en ung kvinna som flyttar till storstaden för att försöka göra karriär som skådespelerska, men som i väntan på genombrottet försörjer sig genom att arbeta i vården. Som titeln antyder ser hon sig dock inte som vårdarbetare – jobbet är ju bara tillfälligt. Men efter hand inser hon att arbetet faktiskt är helt centralt i hennes liv och detta är också romanens budskap: även i en tid då vi uppmanas att skapa oss själva genom våra individuella val påverkas vi i allra högsta grad av våra arbeten och av de villkor under vilka vi utför dem.

Ännu intressantare än att konstatera att det finns arbetarlitteratur som riktar uppmärksamhet mot det moderna svenska arbetslivet är det dock att analysera vilken bild arbetarförfattarna ger av de förhållanden som råder där. Det dominerande inslaget i denna bild är att arbetare utsätts för klassorättvisor. Därigenom betonas att arbetare har gemensamma intressen och att dessa står i motsatsställning till andra gruppers intressen.

En tendens i den samtida arbetarlitteraturen är ett starkt fokus på det kroppsliga. Johan Jönson beskriver i *Efter arbetschema* den borgerliga regeringens beslut att göra a-kassan dyrare som en form av *biopolitisk* krigföring mot arbetarklassen, och i hans skildringar av det egna arbetet står den arbetande kroppen genomgående i centrum. Även Cecilia Persson, Kristian Lundberg, Jenny Wrangborg och Anamarija Todorov betonar i sina arbetsskildringar att klassorättvisor ofta tar sig kroppsliga uttryck. Wrangborg beskriver exempelvis i en dikt hur ärren på en kocks händer visar hur länge han arbetat i yrket, medan Todorov i inledningsdikten i *Fröken Forever* presenterar förslitningsskador och tinnitus som självklara ingredienser i förskolepedagogens arbetsvardag. Den arbetarförfattare som kanske fokuserar allra tydligast på klass och kropp är dock Anneli Jordahl. Hennes roman *Som hundarna i Lafayette Park* (2016) kretsar nämligen kring arbetsplatsolyckor med dödlig utgång.

Några andra viktiga tendenser i den samtida arbetarlitteraturens kritik av klassorättvisor sammanfattas i Hanna Peterssons tecknade serie *Pigan*. Där skildras en växande sektor på arbetsmarknaden inom vilken villkoren skiljer sig från dem som råder i exempelvis tillverkningsindustrin och från dem som traditionellt rått i servicesektorn, nämligen RUT-subventionerad städning av privatbostäder. Ett av de problem

» EN TENDENS I DEN SAMTIDA ARBETARLITTERATUREN ÄR ETT STARKT FOKUS PÅ DET KROPPSLIGA

som Petersson tar upp är att städarna måste ha flera jobb för att kunna försörja sig, ett annat att de är utlämnade till arbetsgivarens godtycke eftersom de saknar anställningstrygghet.

Ur Hanna Peterssons *Pigan*.

En liknande kritik av det moderna arbetslivet hittar man hos Jenny Wrangborg. I *Kallskänken* skildrar hon exempelvis arbetare "utan över-tidsersättning och anställningsbevis" i "en bransch utan skyddsombud", som vet "hur utbytbar man är", kameraövervakas, "slås med varandra om pengarna / istället för med chefen" och vars "väntan vid telefonen förblir obetald". Och i förordet till antologin *Lösa förbindelser* (2017), som handlar om anställningsförhållandena i handeln, liknar Wrangborg handelsanställdas villkor vid en dysfunktionell kärleksrelation:

Att jobba i handeln idag är som att dejta någon som bara ringer vid storhelger eller när det vanliga ragget inte hör av sig. Man vet att man borde hitta någon annan men man har inte något val länge, man är fast i en kletig beroendeställning och har efter oräkneliga lösa förbindelser slutat hoppas på att det finns någon bättre. Man sover med telefonen under kudden, väntar på att den ska vibrera. Idag måste de väl höra av sig? I tystnaden oroar man sig för att de hittat någon annan, någon mjukare, mer flexibel, mer lättformlig. Någon som ler på rätt sätt, är snabbare, yngre, billigare. Någon som inte har vänner som de vill umgås med, planer som kan sätta stopp för spontaniteten i ett kvällspass. Någon som enkelt ställer in allt annat och dyker upp pigg och redo kl 06.30 söndag morgon. Någon som inte bråkar och ställer krav.

Även i Föreningen Arbetarskrivares publikationer tas liknande problem upp. Som exempel kan man anföra antologin *Det arbetande fol-*

också hos Kristian Lundberg. Att vara arbetare, hävdar han i *Yarden*, är att alieneras från sin mänsklighet och reduceras till en bärare av varan arbetskraft. Även Johan Jönsons arbetskritik är uppenbart inspirerad av Marx. Hans formulering om en arbetare som utgör ett "bihang till de pneumatiska verktygen" aktualiserar exempelvis formuleringen i *Kapitalet* om att det under kapitalistiska förhållanden "inte är arbetaren som använder arbetsmedlet, utan tvärtom arbetsmedlet som använder arbetaren".⁷

KAPITEL 5.

Arbetarlitteratur som ideologikritik

Arbetarförfattarnas skildringar av arbetarklassen är formulerade i dialog med ideologiska föreställningar att det inte längre skulle finnas något klassamhälle. En av dessa går ut på att Sverige blivit ett postindustriellt samhälle och därför inte längre präglas av klassorättvisor. Den kanske mest explicita kritiken av denna föreställning hittar man i Åsa Linderborgs *Mig äger ingen*. Där beskrivs bland annat hur Västerås förvandling till en postindustriell stad inte inneburit att industriarbetarna försvunnit, utan att de gömmts undan:

Vi passerade Finnsletten, en av Europas största arbetsplatser. Där satt tusentals arbetare och plockade ihop kretskort, reläer, robotar, ställverk och kontrollutrustningar. Anonyma människor som tog bilen eller bussen hem. Visste man inte om att de satt där, visste man inte om att de fanns.

» **IBLAND
KOPPLAR ARBETAR-
FÖRFATTARNA
SAMMAN DAGENS
KLASSORÄTTVISOR
MED EN ÄNNU ÄLDRE
KLASSVERKLIGHET
ÄN INDUSTRI-
SAMHÄLLET**

Även i den arbetarlitteratur som inte skildrar industriarbete hittar man kritik av föreställningen att Sverige skulle ha blivit ett klasslöst postindustriellt samhälle. I dikten "Kallskänken" betonar exempelvis Jenny Wrangborg likheterna mellan villkoren för tjänste- och varuproducerande arbetare:

människan i luren säger att
det låter som en fabrik
och ja, det här är min fabrik
när jag stämplar in markerar jag avdelning: produktion
här hymlar vi inte om sånt,
det är tydligt vilken klass vi tillhör

Genom att ett restaurangkök liknas vid en fabrik och en kallskänka säger att det är tydligt vilken klass hon och hennes arbetskamrater tillhör understryks att arbetslivets förvandlingar går hand i hand med kontinuitet. Samtidigt som industrijobb ersätts med arbete inom serviceproduktion kvarstår de klassorättvisor som präglade industrisamhället. Liknande tankar uttrycks också av Emil Boss i *Acceleration*, där han bland annat påpekar att produktionsideologin "Lean" används inom så skilda branscher som bilindustrin, detaljhandeln och vården.

Ibland kopplar arbetarförfattarna samman dagens klassorättvisor med en ännu äldre klassverklighet än industrisamhällets. I dikten "Den som bråkar får gå" jämför Wrangborg exempelvis villkoren för arbetare i ett restaurangkök med dem som rådde i början av 1900-talet:

när platschefen gått hem
vänder de sig till mig

"Det där du sa om rasterna, stämmer det verkligen?"

de säger det lågt, nästan viskande
och vi prövar orden som de aldrig blivit uttalade förut
gömmar kollektivavtalet under följesedlarna
när någon plötsligt ropar från serveringen

det är Sverige 1918
det är Sverige 2010

inga segrar är ännu vunna

Wrangborg arbetar alltså med två sorters retorik. Dels hävdar hon att vi fortfarande lever i ett klassamhälle som påminner om industrisamhällets, dels skriver hon fram en bild av hur vi är på väg att återvända till ett ännu äldre klassamhälle. Men hon betonar också det hypermoderna i de orättvisor som arbetare utsätts för i dagens Sverige, exempelvis i följande formulering i förordet till *Lösa förbindelser*: "Välkommen till handelsbranschen! Lika modern som ett swipe på en dejtingsajt, lika ålderdomlig som ett tvångsgifte".

Även betonandet av klassorättvisornas kroppslighet kan läsas som en kritik av föreställningen om det postindustriella samhället. Det är ju inte ovanligt att folk påstår att övergången till en ekonomi där allt fler arbetar med på tjänsteproduktion skulle innebära att tunga och farliga jobb försvinner. Mot detta invänder Wrangborg i dikten "En arbetares liv är billigt":

Om nätterna hör jag Stig Sjödin tala till mig från ett annat
århundrade och
tänker att mycket litet har förändrats på mycket lång tid
"Kroppslighet betyder att man betalar med sin kropp för
att få lön"
Tydligare kan det inte skrivas

Den ideologiska föreställningen om det föregivet klasslösa postindustriella samhället är inte den enda som dagens arbetarförfattare går i kritisk dialog med. En annan är den att Sverige skulle ha blivit ett mångkulturellt samhälle där etniska skillnader skulle vara mer betydelsefulla än klassmotsättningar. Denna föreställning har kritiserats av flera arbetarförfattare. I Maria Hambergs novell "Morgon" i samlingen *På väg till natten* (2002) beskrivs exempelvis hur ett arbetarkollektiv delas upp i infödda och invandrade och hur detta leder till att det de har gemensamt – nämligen att de tillhör samma klass – osynliggörs. Även Kristian Lundberg angriper föreställningen om att etnicitet skulle vara viktigare än klass i dagens Sverige. I *Yarden* betonar han visserligen att de arbeten där villkoren är sämst ofta utförs av invandrare och att det faktum att han själv är svensk ger honom privilegier på arbetsmarknaden. Samtidigt hävdar han emellertid att hans och hans utlandsfödda arbetskamraters gemensamma arbetsvillkor möjliggör solidaritet bortom etniska skiljelinjer: "Arbetet i sig är så meningslöst och tungt att det är svårt att inte solidarisera sig med varandra".

» **BETONANDET AV
KLASSORÄTTVISOR-
NAS KROPPSLIGHET
KAN LÄSAS SOM
EN KRITIK AV FÖRE-
STÄLLNINGEN OM DET
POSTINDUSTRIELLA
SAMHÄLLET**

KAPITEL 6.

Individ och klass i arbetarlitteraturen

Som redan nämnts betraktas 1930-talet ofta som den svenska arbetarlitteraturens guldålder – och det med viss rätt. Då dominerades det litterära livet i Sverige av författare med rötter i arbetarklassen som dessutom ofta skrev om denna klass. Som exempel kan man nämna de senare nobelpristagarna Eyvind Johnson och Harry Martinson eller den så kallade statarskolan: Moa Martinson, Jan Fridegård och Ivar Lo-Johansson.

Många kommentatorer har dock hävdade att dessa författare skulle ha varit mer inriktade på att diskutera individuella problem än på att skildra klassamhället och att deras romaner mest skulle handla om deras egen resa bort från arbetarklassen. Uppfattningen har rent av framförts av en av författarna själv – Ivar Lo-Johansson – som i några av sina stridsskrifter hävdade att de flesta arbetarförfattarna skulle ha skrivit individualistiska romaner om hur de lösryckt sig ur massan.⁸

Jag har dock hävdade – bland annat i en artikel jag skrivit tillsammans med Sandra Mischiwietz – att en av de mest kända självbiografiska uppväxtskildringarna från 1930-talet, nämligen Lo-Johanssons *Godnatt, jord* (1933), inte alls måste läsas som någon individualistisk roman. Visserligen handlar den om en individs kamp för att bryta sig loss från statarklassen, men skildringen av denna individ kan mycket väl tolkas som en allegori över hur statarna skulle kunna utveckla ett klassmedvetande. Dessutom har jag – bland annat i boken *Literature and Class* (2014) – visat hur romanen på ett självmedvetet sätt lyfter fram det antagonistiska förhållandet mellan statarna och den godsägare för vilken de arbetar, samtidigt som den självreflexivt positionerar sig som en proletär text som är inbegripen i kamp med andra klassers världsbilder. Frågan om hur 30-talets arbetarlitteratur förhåller sig till motsättningen mellan individ och klass kan alltså förstås på ganska olika sätt.

Även den samtida arbetarlitteraturen anklagas ibland för att fokusera allt för mycket på individer och allt för litet på arbetarklassen. Kritiken har bland annat riktats mot Kristian Lundberg, vars *Yarden* av några litteraturvetare rent av lästs som ett utpräglat individualistiskt verk som skulle fokusera mindre på klass än på frågor om individuell identitet.⁹ Jag anser nog att denna beskyllning är litet ensidig, eller rent av orättvis. Men framför allt menar jag att den inte kan utsträckas till den samtida arbetarlitteraturen i allmänhet.

Den arbetarlitteratur som presenterats i denna artikel handlar exempelvis nästan inte alls om klassresor (vilket ofta påstås vara de samtida arbetarförfattarnas viktigaste tema), utan om villkoren i arbetarklassen, sådana de gestaltar sig i arbetslivet. Visserligen skildrar arbetarförfattarna ofta enskilda individer, men dessa relateras genomgående både till den egna klassen och till företrädare för andra klasser, exempelvis i form av chefer eller företagsägare. En hel del av de samtida arbetarförfattarna väjer inte heller för att explicit använda ordet "klass" i sina verk, och några av dem anspelar dessutom – vilket diskuterats ovan

» EN HEL DEL AV DE
SAMTIDA ARBETAR-
FÖRFATTARNA VÄJER
INTE HELLER FÖR ATT
EXPLICIT ANVÄNDA
ORDET KLASS I SINA
VERK

» GENOM ATT ANTA
IDENTITETEN
ARBETARFÖRFATTARE
BRYTER MAN MED
EN DOMINERANDE
INDIVIDUALISTISK
FÖRFATTARROLL

– på framför allt marxistisk klassteori. Flera poeter – exempelvis Jenny Wrangborg och Anamarija Todorov – använder också ett kollektivt "dikt-vi" när de skriver om arbetare. Ett exempel på detta hittar man i inledningsdikten i Todorovs *Fröken Forever*, som inleds med verserna "Vi tänker ta väl hand om dig, / älskade lilla barn" och avslutas med "Du kommer att kalla oss Fröken. / Fröken Forever".

De samtida arbetarförfattarna aktualiserar dock inte bara klass i sina verk, utan även genom sina författaridentiteter. 30-talisterna betonade ofta sin individualitet och hade i allmänhet en ganska ambivalent inställning till begreppet arbetarförfattare. I sitt bidrag till antologin *Avsikter* (1945) – som i efterhand betraktas som ett slags generalmönstring av 1930-talets arbetarförfattare – ställde sig Moa Martinson rent av direkt avvisande till beteckningen: "Det är ett ord som borde avskaffas i litteraturen och det är proletärförfattare. Därför att ordet skapar förvirring, gör klasskillnad där ingen sådan finns och därför att ordet inte har något berättigande. Det finns inga proletärförfattare, *det finns bara författare*".¹⁰ Också i dag finns det författare som värjer sig mot att kallas arbetarförfattare. Men det är också vanligt – betydligt vanligare än under "guldåldern" på 1930-talet – att man accepterar eller bejaktar beteckningen. Att många av de samtida arbetarförfattarna är medlemmar i Föreningen Arbetarskrivare är ett tecken på detta. Genom att anta identiteten arbetarförfattare bryter man med en dominerande individualistisk författarroll och riktar samtidigt uppmärksamhet mot att litteraturen (och samhället) är präglad av klasskillnader.

KAPITEL 7.**Arbetarlitteraturen och klasskampen**

I den arbetslivsskildrande arbetarlitteraturen synliggörs och kritiseras klassorättvisor. Det innebär att den kan bidra till utvecklandet av klassmedvetande inom arbetarklassen.

Den tanken rimmar väl med Marx syn på litteraturen som en verksamhet genom vilken människan förändrar och skapar både sig själv och sin värld. Däremot går den på tvärs mot den föregivet marxistiska litteraturkritik som främst sett litteraturen som en spegling av eller ett uttryck för klassförhållanden. (Ett typiskt exempel på detta förhållningssätt hittar man hos litteraturkritikern Georg Lukács, men det finns även svenska litteraturforskare som varit inne på liknande tankegångar – inte minst de som på 1970-talet betraktade litteraturen som en borgerlig institution.) Dessutom är Marx tanke svårförenlig med den spridda uppfattningen att svensk arbetarlitteratur skulle utgöra ett kulturellt uttryck för folkhemmets framväxt och socialdemokratiens utveckling till ett statsbärande parti, det vill säga förändrade ekonomiska och politiska maktförhållanden.

Arbetsförfattarnas framgångar på 1930-talet hängde naturligtvis samman med att arbetarklassen vid samma tidpunkt blev allt mer betydelsefull i såväl ekonomiskt som politiskt hänseende. Och arbetarlitteraturens nästa högkonjunktur på 1970-talet var självklart en del av det vänsteruppsving som satte frågor om klass och klasspolitik på den politiska dagordningen. Men när arbetarlitteraturen i dag återigen upplever ett uppsving är den historiska situationen en helt annan än på 1930-talet eller 1970-talet. I de två senaste riksdagsvalen har Socialdemokraterna fått omkring 30 procent av rösterna. Senast man gjorde så dåliga val var på 1910-talet, innan allmän rösträtt införts i Sverige. Den fackliga anslutningsgraden bland arbetare har, som påpekats ovan, sjunkit på senare år. Vidare visar en undersökning som SOM-institutet genomförde 2008 att endast 44 procent av dem som befann sig i en arbetarklassposition också identifierade sig som arbetare, medan hela 50 procent såg sig som medelklass eller rent av övre medelklass.¹¹ Till denna politiska, organisatoriska och identitetsmässiga svaghet för arbetarrörelsen och arbetarklassen kommer det faktum att det som antropologen Niels Jul Nielsen kallat arbetarklassens politiska taleposition försvagats. Under det kalla kriget, menar Nielsen, betraktades arbetarna som en politisk nyckelkraft, vilket gjorde det möjligt att formulera och få gehör för krav i egenskap av att vara arbetare (eller, snarare, ”arbetare” – med den implicita betydelsen att man var arbetare-med-potential-till-en-större-mobilisering¹²). Efter Sovjetunionens sammanbrott och den intensifierade kapitalistiska globaliseringen har denna politiska taleposition dock underminerats kraftigt.¹²

Dagens arbetarlitteratur kan alltså inte betraktas som något kulturellt uttryck för en politiskt stark arbetarklass eller arbetarrörelse. Och frågan är om ens 1930-talets eller 1970-talets arbetarlitteratur bör förstås så. Istället bör man kanske betrakta förhållandet mellan arbetarlitteratur

» **NÄR ARBETARLITTERATUREN I DAG ÅTERIGEN UPPLEVER ETT UPPSVING ÄR DEN HISTORISKA SITUATIONEN EN HELT ANNAN**

och klasspolitik i termer av ömsesidig påverkan. Samtidigt som 1930-talets arbetarförfattare fick draghjälp av en stark arbetarrörelse bidrog de också med sina verk till den fackliga och politiska kampen genom att uppmärksamma klassorättvisor och bidra till ett starkare klassmedvetande inom arbetarklassen. Och samtidigt som vänsteruppsvinget på 1970-talet ledde till ett ökat intresse för arbetarlitteraturen så bidrog nog periodens arbetarförfattare också till att stärka vänstern genom att sätta frågor om klass på dagordningen.

Dagens arbetarlitteratur bärs inte fram av någon stark arbetarrörelse, eller ens någon självmedveten arbetarklass. Men liksom tidigare kan arbetarförfattarna hjälpa till att stärka arbetarklassen och arbetarrörelsen politiskt genom att bidra till framväxten av klassmedvetande och skapa en plattform för formulerandet av kritik mot de orättvisor som drabbar arbetare i ett kapitalistiskt klassamhälle som Sverige. Inte minst kan arbetarförfattarna hjälpa oss att förstå de förändringar som klassamhället just nu genomgår. Och faktum är att arbetarlitteraturen i dag framstår som en av de arenor där förutsättningarna är bäst för att kritisera klassamhället och skapa klassmedvetande. I *Yarden* frågar sig Kristian Lundberg om det inte är löjligt av en medelålders centrallyriker att använda sig av ord som klasskamp. Om det kan man tycka vad man vill, men man bör också inse att *Yarden* – som även blivit såväl teaterpjäs som spelfilm – tagits väl emot av både kritiker och läsare. När politiker pratar om klasskamp brukar det däremot inte bemötas särskilt väl. Arbetarklassens politiska taleposition tycks alltså vara starkare i litteraturen än inom andra samhällssektorer.

Att det är lättare att diskutera klass, klassorättvisor och klasskamp i litteraturen än på andra arenor beror bland annat på att arbetarlitteraturen, åtminstone sedan 1930-talet, erkänts som en central strömning i den svenska litteraturen. Det innebär nämligen att det som denna litteratur handlar om – exempelvis klass – getts legitimitet som litterärt motiv. Erkännande av arbetarlitteraturen har emellertid inte uppstått av sig själv. Radikala litteraturkritiker och litteraturhistoriker har – ofta i hätsk polemik med borgerliga motståndare – kämpat för att arbetarlitteraturen ska få den uppmärksamhet den förtjänar. Progressiva förläggare har sett till att arbetarförfattarna kunnat få sina böcker utgivna. Folkbildare har gett arbetarförfattarna möjligheter att bilda sig, och dessutom sett till att deras verk nått ut till läsare i arbetarklassen.

Arbetarrörelsen har varit en av de viktigaste aktörerna i denna kulturkamp. Inte minst har fackförbundspressen erbjudit arbetarförfattarna såväl publiceringsmöjligheter som möjligheter att leva på skrivandet. Några av de ledande kritikerna i arbetarrörelsens tidningar – exempelvis Erik Hedén och Erik Blomberg – har i allra högsta grad bidragit till att arbetarlitteraturen kommit att åtnjuta status som god litteratur. Den arbetarrörelsen närstående organisationen Folket i Bild gjorde under decennierna efter andra världskriget också omfattande insatser för arbetarlitteraturens spridning genom att ge ut billiga pocketutgåvor av arbetarförfattarnas verk som spreds i massupplagor inom arbetarklassen genom bokombud på arbetsplatserna.

I dag gör arbetarrörelsen betydligt mindre för arbetarlitteraturen. Såväl arbetarrörelsepressen som rörelsens bildningsarbete har utarmats radikalt under de senaste decennierna. Men man har inte helt inställt kulturkampen. Bland annat delar man varje år sedan 1986 ut Fackför-

» ARBETAR-
KLASSENS POLITISKA
TALEPOSITION
TYCKS ALLTÅ
VARA STARKARE I
LITTERATUREN ÄN
INOM ANDRA
SAMHÄLLSSEKTORER

» I DAG GÖR ARBETAR-
RÖRELSEN BETYDLIGT
MINDRE FÖR ARBETAR-
LITTERATUREN

eningsrörelsens Ivar Lo-pris till en betydande arbetarförfattare. Arbetarlitteraturen har också uppmärksammats i samband med det återkommande arrangemanget "Boken på arbetsplatsen", som arrangeras av flera fackförbund i samarbete med bland andra ABF. Dessutom har kultursidan i Arbetet (tidigare LO-Tidningen) länge utgjort en viktig plattform för diskussion om och kritik av arbetarlitteratur. På den allra senaste tiden har det också tagits flera intressanta initiativ. Ett av dessa är att Kommunal gett ut antologin *Var ligger min arbetsplats i morgon?* Ett annat är att En bok för alla, ABF Västernorrland och LO-distriktet i Mellersta Norrland tagit fram en antologi – *Fri höjd och 18 andra noveller* (2015) – med nyskriven arbetarlitteratur som är tänkt att användas i fackliga utbildningar. Vidare ger ABF ut ett digitalt nyhetsbrev, *Boklådan*, som ofta uppmärksammar arbetarlitteratur, och ger också stöd till distributionen av Föreningen Arbetarskrivares tidskrift *Klass*. Man kan också nämna saker som att Seko nyligen inrättat ett litterärt pris till minne av arbetarförfattaren Ove Allansson, samt att det fackliga idéinstitutet Katalys inkluderat denna rapport i sitt klassanalysprojekt.

Dock skulle arbetarrörelsen kunna göra mycket mer för att stärka arbetarlitteraturen. Målet borde naturligtvis vara att bygga upp en infrastruktur för publicering, distribution, läsning och diskussion av – samt produktion av kunskap om – arbetarlitteraturen. En sådan infrastruktur borde bland annat innehålla: författarstipendier till arbetarförfattare, ökat utrymme för arbetarlitteratur och arbetarlitteraturkritik i arbetarrörelsepressen, ekonomiskt stöd till akademisk forskning om arbetarlitteratur, fler läsförmedlande projekt med fokus på arbetarlitteratur, ökad användning av arbetarlitteratur i den fackliga studieverksamheten och fler insatser för att stödja arbetares skönlitterära skrivande.

Litteratur

- Agrell, Beata, et al. "Inledning", i *"Inte kan jag berätta allas historia?" Föreställningar om nordisk arbetarlitteratur*, red. Beata Agrell m.fl., Göteborg: LIR Skrifter 2016, s. 7–14.
- Eriksson, Niklas, "Arbetare, borgare och mellisar", *Clarté* nr. 1 2015, s. 15–25.
- Facklig anslutning 2017. http://www.lo.se/start/lo_fakta/facklig_anslutning_2017
- Hörnqvist, Magnus, *Klass*, Stockholm: Liber 2016.
- Anställningsformer och arbetstider 2017. [http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_anstallningsformer_arbetstider_2017_pdf/\\$File/Anstallningsformer_arbetstider_2017.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_anstallningsformer_arbetstider_2017_pdf/$File/Anstallningsformer_arbetstider_2017.pdf).
- Martinson, Moa, "Vad jag vill med mina böcker", i *Avsikter: Arton författare om sina verk*, Stockholm: Bonniers 1945, s. 149–156.
- Marx, Karl, *Filosofins elände: Svar på Proudhons "Eländets filosofi"*, Göteborg: Arbetarkultur 1981 (1847).
- Nielsen, Jens Jul, *Mellem storpolitik og værkstedsgulv: den danske arbejder – før, under og efter den kolde krig*, Köpenhamn: Museum Tusulanum 2004.
- Prawer, Siegbert Salomon, *Karl Marx and World Literature*, London: Verso 2011 (1976).

Skönlitteratur

- Alakoski, Susanna, *Svinalängorna*, Stockholm: Norstedts 2006.
- Alvares, Amalia, *Fem papperslösa kvinnors historier*, Malmö: Tusen serier 2013.
- Beischer, Sara, *Jag ska egentligen inte jobba här*, Stockholm: Ordfront 2012.
- Bogdanska, Daria, *Wage Slaves*, Stockholm: Galago 2016.
- Boss, Emil, *Acceleration*, Stockholm: Lejd 2017.
- Det arbetande folket*, red. Victor Estby, Sundsvall: Föreningen Arbetarskrivare 2014.
- Efter oss*, red. Victor Estby, Sundsvall: Föreningen Arbetarskrivare 2016.
- Ericsson, David, *Vad skulle vi göra om vi inte var rädda?*, Göteborg: Lindelöw 2015.
- Ericsson, David, *Taxfree*, Stockholm: Ordfront 2004.
- Fri höjd och 18 andra noveller*, Stockholm: En bok för alla 2015.
- Hamberg, Maria, *Drömfabriken*, Stockholm: Ordfront 2010.
- Hamberg, Maria, *På väg till natten*, Stockholm: Bäckström 2002.
- Hållander, Marie, *Tjänster i hemmet*, Göteborg: Kabusa böcker 2013.
- Johansson, Henrik, *Av kött och blod*, Stockholm: Federativs 2013.
- Jordahl, Anneli, *Som hundarna i Lafayette Park*, Stockholm: Norstedts 2016.
- Jönsson, Johan, *Efter arbetsschema*, Stockholm: Bonniers 2006.
- Landet som sprängdes*, red. Victor Estby, Sundsvall: Föreningen Arbetarskrivare 2012.
- Linderborg, Åsa, *Mig äger ingen*. Stockholm: Bonniers 2007.
- Lundberg, Kristian, *Yarden*, Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion 2009.
- Lösa förbindelser. Om kampen för fasta förhållanden i handeln*, red. Jenny Wrangborg, Stockholm: Leopard 2017.
- Norin, Marie, *11.05.05–14.10.17*, Stockholm: Lejd 2015.
- Persson, Cecilia, *Att bära sin egen kropp – en rapport*, Torsby: Heidrun 2013.
- Petersson, Erika, *Drottningen i kassan*, Stockholm: Galago 2017.

- Petersson, Hanna, "Pigan" <http://klubbhanna.blogspot.se/2012/01/hela-serien.html>
- Rådberg, Helene, *Det gula rummets små terapistycken*, Stockholm: Wahlström och Widstrand 2008.
- Räihä, Freke, *Hem för vård och omsorg*, Malmö: Smockadoll 2017.
- Sattarvandi, Hassan Loo, *Belägring*, Stockholm: Bonniers 2011.
- Sattarvandi, Hassan Loo, *Still*, Stockholm: Bonniers 2008.
- Skarpt läge*, red. Victor Estby, Älvsjö: Föreningen Arbetarskrivare 2010.
- Todorov, Anamarija, *Fröken Forever*, Malmö: Rastlös Förlag 2017.
- Var ligger min arbetsplats i morgon?*, Stockholm: Premiss i samarbete med Kommunalarbetaren 2013.
- Wrangborg, Jenny, *Kallskänken*, Stockholm: Kata 2010.

Tidigare publicerad forskning på vilken artikeln bygger

- Lennon, John och Nilsson, Magnus (red.), *Working-Class Literature(s): Historical and International perspectives*, Stockholm: Stockholm University Press 2017. <https://doi.org/10.16993/bam>.
- Nilsson, Magnus, "Arbetarlitteratur och arbetarhistoria", i *Berättelser om arbete, arbetare och arbetarrörelse*, red. J. A. Lundin och Emma Hilborn, Landskrona: Centrum för arbetarhistoria 2017.
- Nilsson, Magnus, "En ny arbetarlitteratur?", i *"Inte kan jag berätta allas historia?" Föreställningar om nordisk arbetarlitteratur*, red. Beata Agrell m.fl., Göteborg: LIR.skrifter 2016.
- Nilsson, Magnus, "Den moderna(ste) svenskspråkiga arbetarlitteraturen", i *Stempelslag: Lesningar i nordisk politisk litteratur*, red. Even Igland Diesen m.fl., Oslo: Novus forlag 2016.
- Nilsson, Magnus, *Literature and Class: Aesthetical-Political Strategies in Modern Swedish Working-Class literature*, Berlin: Humboldt-Universität 2014.
- Nilsson, Magnus, "En ny generation – en förnyad tradition? Klasspolitiska strategier i samtida svenskspråkig arbetarlitteratur", *Samlaren* (135) 2014, s. 100–128. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:795103/FULLTEXT01.pdf>
- Nilsson, Magnus, "Klassen lever i litteraturen", *Clarté* nr. 2 2013, s. 12–19.
- Mishliwietz, Sandra och Nilsson, Magnus. "Barnet, arbetaren, arbetarförfattaren: Om barnet och den kulturella produktionen av klass i 1930-talets svenska arbetarlitteratur", *Tidskrift för Litteraturvetenskap* (41) nr. 2 2011, s. 5–15. <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tfl/article/view/1751/1531>
- Nilsson, Magnus, *Den föreställda mångkulturen: Klass och etnicitet i svensk samtidsprosa*, Hedemora: Gidlunds 2010.

Noter

- 1 Siegbert Salomon Prawer, *Karl Marx and World Literature* (2011 [1976]), s. 89, 337.
- 2 Prawer, *Karl Marx and World Literature*, s. 144.
- 3 Karl Marx, *Filosofins elände: Svar på Proudhons "Eländets filosofi"* (1981 [1847]), s. 186.
- 4 Niklas Eriksson, "Arbetare, borgare och mellisar", *Clarté* nr. 1 2015, s. 15–25.
- 5 Anställningsformer och arbetstider 2017, s. 5.
- 6 Facklig anslutning 2017.
- 7 Karl Marx, *Kapitalet: Kritik av den politiska ekonomin. Första boken. Kapitalets produktionsprocess* (1981 [1867]), s. 368.
- 8 Ivar Lo-Johansson, *Stridsskrifter* (1946), s. 188, 268 f.
- 9 Beata Agrell et al. "Inledning", i Agrell et al. (red.) *"Inte kan jag berätta allas historia?"* (2016), s. 7.
- 10 Moa Martinson, "Vad jag vill med mina böcker", i *Avsikter: Arton författare om sina verk* (1945), s. 151.
- 11 Magnus Hörnvist, *Klass* (2016), s. 74.
- 12 Niels Jul Nielsen, *Mellem storpolitik og værkstedsgulv: den danske arbejder – før, under og efter den kolde krig* (2004), s. 325.

KATALYS.

Klass i Sverige

Rapport 1: Klass, identitet och politisk mobilisering

Rapport 2: Arbetarlitteraturen och klassamhället